

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

НЭГ.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

**ХОЁР.ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ТООЦОХ ХЭСГИЙГ СОНГОСОН
БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ**

ГУРАВ.ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

ДӨРӨВ.ДҮГНЭЛТ

ТАВ.ЗӨВЛӨМЖ

Удиртгал

Монгол Улсын Үндэсний худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим /цаашид “Үндэсний танхим” гэх/-ын захиалгаар Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх ажлыг хийж гүйцэтгэж, энэхүү тайланг боловсруулав. Энэхүү үнэлгээний тайланг **(1)** Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр Тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлалын дагуу, **(2)** ажлын захиалагч болох Үндэсний танхим болон хуулийн төслийг боловсруулсан багийн гишүүдээс хараат бусаар хийж гүйцэтгэсэн болно.

Ингэхдээ хуулийн төслийн зохицуулалтууд нь хуулийн төслийн үзэл баримтлал, хуулийн төсөлд тусгасан зорилгод хүрэхэд чиглэгдсэн, тус зорилгод хүрэх боломжтой эсэх болон хуулийн төслийг боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлагыг хангах боломжтой эсэх талаар голчлон анхаарч хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх ажлыг хийж гүйцэтгэв.

Энэхүү үнэлгээний тайлан нь хуулийн төслийг бүхэлд нь хамрахгүй бөгөөд гагцхүү тайланд тусгасан үнэлгээ хийсэн шалгуур үзүүлэлт болон хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох хэсгээр хязгаарлагдах юм.

НЭГ.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал /цаашид “Аргачлал” гэх/-ын 1.4-т заасны дагуу хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх ажиллагааны эхний үе шат нь шалгуур үзүүлэлтийг сонгох үе шат юм. Аргачлалын 2.2-т хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх зургаан төрлийн үндсэн шалгуур үзүүлэлтийг тогтоосон нь “зорилгод хүрэх байдал”, “практикт хэрэгжих боломж”, “ойлгомжтой байдал”, “хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал”, “зардал”, “харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтүүд байна. Энэхүү хуулийн төслийн үр нөлөөний үнэлгээ /цаашид “Үнэлгээ” гэх/-г “зорилгод хүрэх байдал” болон “харилцан уялдаа” гэсэн хоёр үндсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийж гүйцэтгэв. Аргачлалын 2.9-т шалгуур үзүүлэлтийг тогтоохдоо нэг, эсхүл хэд хэдэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд тооцож болох тухай заасан байна. Иймд дээрх хоёр шалгуур үзүүлэлтийг сонгох нь Аргачлалд нийцэх юм.

Аргачлалын 2.8-д “Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд тухайн хуулийн төслийн зүйл, заалт өөр хоорондоо болон хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа бусад хууль тогтоомжтой нийцсэн эсэх, тухайн чиг үүргийг төрийн байгууллага зайлшгүй хэрэгжүүлэх шаардлагатай эсэх, уг чиг үүргийг төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэхийг шалгахар заасан. Иймд тус шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг олон талаас нь үнэлэх тул Үнэлгээг бүтээлч байлгах үүднээс тус шалгуур үзүүлэлтийг сонгов.

Аргачлалын 2.3-т заасан ёсоор “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлт нь тухайн хуулийн төслөөр тавьж байгаа зорилгодоо хүрч чадах эсэхийг тооцон судалдаг шалгуур үзүүлэлт юм. Иймд хуулийн төсөлд тусгагдсан зохицуулалтууд нь хуулийн төсөл, түүний үзэл баримтлалд тусгагдсан зорилгод хүрэх боломжтой эсэхийг үнэлэх үүднээс тус шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон болно.

ХОЁР: ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ТООЦОХ ХЭСГИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

Аргачлалын 1.4.2-т заасан ёсоор Үнэлгээний хоёр дахь үе шат нь Хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох хэсгийг сонгох үе шат байна. Энэхүү үе шатанд хуулийн төслөөс үр нөлөөг тооцох хэсэг буюу тодорхой зохицуулалтуудыг сонгон авах тул Үнэлгээг бодитой хийх үүднээс хуулийн төслийн чухал ач холбогдолтой, гол хэсгийг сонгож авах нь чухал юм. Энэ талаар Аргачлалын 3.2-т “Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх хэсгийг тогтоохдоо шууд үр дагавар үүсгэж байгаа гол ач холбогдолтой зохицуулалтыг олж тогтоох нь зүйтэй” хэмээн заасан байна. Иймд хуулийн төслийн үзэл баримтлалд голчлон тусгагдсан, хуулийн төслийн гол, чухал ач холбогдолтой зохицуулалт агуулсан зүйл, заалтуудыг сонгон авч үнэлгээ хийхийг чухалчлав.

(1) Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар тус бүрээр Худалдаа, аж үйлдвэрийн дагнасан танхимыг хөгжүүлэх, бизнесийн салбар бүрт аж ахуй эрхлэгчийн нэг шийдэл, шийдвэрт хүрэх байдлыг хангах тухай голчлон тусгагдсан байна. Иймд хуулийн төслийн энэ талаарх зохицуулалтууд болох 5.4, 13.2, 18.1, 18.2 дахь заалтуудыг хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох хэсэг болгон сонгов.

(2) Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд Үндэсний танхим нь бие даасан, хараат бус байдлаар үйл ажиллагаа явуулах санхүүгийн боломж бий болгох тухай тусгагдсан байна. Иймд хуулийн төслийн энэ талаарх зохицуулалтууд болох 4.1.2, 14.5.12, 14.5.13, 15.2, 15.5 дахь заалтууд болон 31 дүгээр зүйлийг хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох хэсэг болгон сонголоо.

(3) Хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон төсөлд Үндэсний танхим нь аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, ашиг сонирхлыг төлөөлөх, хамгаалах тухай голчлон тусгагдсан байна. Иймд үүнтэй холбоотой зохицуулалтууд болох төслийн 8 дугаар зүйл, 5.7, 5.8, 5.10 дахь заалтуудыг хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох хэсэг болгон сонгов.

(4) Хуулийн төсөл болон төслийн үзэл баримтлалд Үндэсний танхимын гишүүн байгууллагууд хооронд үүссэн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын тусламжтайгаар шийдвэрлэх, бизнесийн эрх зүйн ач холбогдолтой маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын журмаар шийдвэрлэх мэргэшсэн эвлэрүүлэн зуучлагчид бий болгох тухай тусгагдсан байна. Иймд энэ талаарх зохицуулалтууд болох төслийн 27 дугаар зүйлийг бүхэлд нь, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл болон Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийг хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох хэсэг болгон сонголоо.

(5) Хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон хуулийн төсөлд Үндэсний танхим нь төрийн холбогдох байгууллагуудтай зөвшилцсөний дагуу зөвлөл, хороо, комисс зэрэг хамтын удирдлагын бүрэлдэхүүнд төлөөлөл оролцуулах тухай тусгагдсан байна. Иймд энэ талаарх зохицуулалтууд болох төслийн 9.1.3

дахь заалт болон хуулийн төсөлтэй цуг нэмэлт, өөрчлөлт орох бусад хуулийн төслүүдийн холбогдох заалтуудыг хуулийн төслийн үр нөлөө тооцох хэсэг болгон сонгов.

Хуулийн төслийн дээрх таван хэсгийн үр нөлөөг “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэх болно. Ингэснээр хуулийн төслийн холбогдох заалтууд нь хуулийн төсөл болон төслийн үзэл баримтлалд тусгагдсан зорилгод хүрч чадахуйц эсэхийг үнэлэх юм. Аргачлалын 4.5.2-т “Хуулийн төсөлд зорилгод чиглэсэн хэд хэдэн зохицуулалт, арга хэмжээг тусгасан бол арга хэмжээ, зохицуулалт бүрт дүн шинжилгээ хийж, тэдгээрийн зорилгод хүрэх боломжийг харьцуулна” гэж заасан байна. Иймд хуулийн төслийн нэг зорилгод чиглэгдсэн хэд хэдэн зохицуулалтыг хамтад нь сонгон авч энэхүү үнэлгээг хийсэн болно.

(6) Аргачлалын 3.3-т “Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн үр нөлөөг шалгах тохиолдолд хуулийн төслийн тодорхой зүйл, заалтыг бус хуулийн төслийг бүхэлд нь шалгах тухай заасан байна. Иймд тус шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг бүхэлд нь шалгах болно.

Хуулийн төслөөс үр нөлөөг тооцох хэсэг болон үр нөлөөг тооцох шалгуур үзүүлэлтийг хүснэгтэлсэн байдал:

№	Шалгуур үзүүлэлт	Хуулийн төслөөс үр нөлөөг үнэлэх хэсэг
1	Зорилгод хүрэх байдал	Төслийн 5.4, 5.7, 13.2, 18.1, 18.2 дахь заалтууд
2		Төслийн 4.1.2, 14.5.12, 14.5.13, 15.2, 15.5 дахь заалтууд болон 31 дүгээр зүйл
3		Төслийн 8 дугаар зүйл, 5.7, 5.8, 5.10 дахь заалтууд
4		27 дугаар зүйлийг бүхэлд нь болон Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл
5		Төслийн 9.1.3 дахь заалт болон хуулийн төсөлтэй цуг нэмэлт, өөрчлөлт орох бусад хуулийн төслүүдийн холбогдох заалтууд
6	Харилцан уялдаа	Хуулийн төслийг бүхэлд нь

ГУРАВ.ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгагдсан бизнесийн салбар тус бүрээр Дагнасан танхимыг хөгжүүлэх, бизнесийн салбар аж ахуй эрхлэгчийн нэг шийдэл, шийдвэрт хүрэх байдлыг хангах зорилгын хүрээнд хуулийн төслийн 5.4, 5.7, 13.2, 18.1, 18.2 дахь заалтуудын үр нөлөөг үнэлсэн байдал.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалын “1.2.Практик шаардлага, Тогтолцооны хувьд” хэсэгт “*бизнесийн салбар тус бүрээр дагнасан Танхим байгуулах замаар Танхимыг хөгжүүлэх, эдгээр дагнасан танхимын төлөөлөл Үндэсний Танхимын удирдах байгууллагыг бүрдүүлэх*” тухай, “Гурав.Хууль батлагдсаны дараа үүсч болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ” хэсэгт “*Танхимын тогтолцоо нь үндэсний хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулдаг нэг танхим болон эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар дагнасан танхимуудаас бүрдэх тул тодорхой бизнес, эдийн засгийн салбарын аж ахуй эрхлэгчид нь тус бүрийн салбарын асуудлаа дагнасан танхим дээрээ хэлэлцэн ярилцсаны үндсэн дээр нэг шийдэл, шийдвэрт хүрэх боломжтой болох юм*” хэмээн тусгасан байна. Иймд хуулийн төслөөс дээрх зорилготой холбоотой зохицуулалт бүхий 5.4, 13.2, 18.1, 18.2 дахь заалтуудын үр нөлөөг “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэх болно.

Хуулийн төслийн 5.4-т “Монгол Улсад Үндэсний танхим нэг, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар тус бүрт дагнасан танхим нэг байна” гэж, 18.2-т “Эдийн засгийн үйл ажиллагааны нэг салбарт зөвхөн нэг дагнасан танхим байгуулж болно” гэж тус тус заасан байна. Ингэснээр аливаа эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар бүрт Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын бодлого нэгдмэл байх, бодлого боловсруулагчдад өөрсдийн дуу хоолойг нэгдмэл байдлаар хүргэх боломжтой болохоор байна. Хуулийн төслийн 19.1, 19.2, 20.2 дахь заалтуудад тухайн эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарт үйл ажиллагаа явуулдаг Үндэсний танхимын гишүүд Дагнасан танхимд гишүүнчлэлтэй байх тухай, Дагнасан танхимд гишүүнээр элсэхэд өөр нэмэлт шаардлага тавихгүй тухай болон Дагнасан танхим нь Үндэсний танхимын гишүүнээс давхар хураамж авахгүй тухай тус тус заасан байна. Хуулийн төслийн тус зохицуулалтуудын хүрээнд Дагнасан танхимыг аль гишүүн, аж ахуй эрхлэгчид үүсгэн байгуулсанаас үл хамааран тухайн салбарын бусад аж ахуй эрхлэгчид ямар нэгэн нэмэлт шаардлага, хураамжгүйгээр Дагнасан танхимын гишүүн байх, бусад гишүүдтэй ижил тэгш саналын эрхтэй байхаар байна. Иймд Дагнасан танхим нь тухайн салбарын аж ахуй эрхлэгчдийн төлөөлөл, нэгдмэл байр суурийг илэрхийлэгч байж чадахаар байна. Хэрэв Дагнасан танхимд гишүүнээр элсэн ороход нэмэлт шаардлага тавигддаг, нэмэлт хураамж, төлбөр төлөгддөг бол үүнээс улбаалан тухайн бизнесийн салбарын зарим аж ахуйн нэгжид Дагнасан танхимд гишүүнээр элсэхгүй байх, ингэснээр Дагнасан танхим

нь тухайн бизнесийн салбарын нэгдмэл дуу хоолой, байр суурийг илэрхийлэгч байж чадахгүйд хүрэх эрсдэлтэй болохоор байна.

Дагнасан танхим нь тодорхой эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар дагнан байгуулагдаж буй тул тухайн салбар аж ахуй эрхлэгчид нь хоёр буюу түүнээс дээш Дагнасан танхим байгуулах нөхцөлд тэдгээрийн шийдвэр, бодлого зөрчилдөх, тодорхой асуудлаар Танхимын байр суурь тодорхой бус болох сөрөг үр дагаварт хүргэх юм. Тухайлбал, уул уурхай, ашигт малтмалын чиглэлийн бизнес эрхлэгчид хоёр буюу түүнээс дээш Дагнасан танхим байгуулах нөхцөлд тэдгээр нь хоорондоо зөрчилдөх байр суурь баримтлах, шийдвэр гаргах, улмаар аль Дагнасан танхимын байр суурийг тухайн салбарын нэгдмэл шийдвэр, байр суурь гэж хүлээж авах эсэх нь тодорхой бус болох юм.

Дагнасан танхим олонхоор шийдвэр гаргасан нөхцөлд цөөнх болж буй гишүүд өөрсдийн байр суурийг бодлого тодорхойлогчид, Үндэсний танхимд хүргэх, илэрхийлэх эрхийг нь хуулийн төслөөр хязгаарлаагүй байна. Мөн Дагнасан танхимын цөөнх болсон гишүүд өөрсдийн байр суурь, шийдвэр, түүний үндэслэл, судалгааны талаар Дагнасан танхимын бусад гишүүддээ танилцуулах замаар дэмжлэг авах, олонх болох боломжтой бөгөөд ингэснээр Дагнасан танхимын шийдвэр гаргах үйл явц нь мэтгэлцээн, судалгаанд үндэслэсэн, ардчилсан үйл явц байж чадахаар байна.

Түүнчлэн, хуулийн төслийн 5.7-д “Монгол Улсад үүсгэн байгуулагдсан, энэ хуулийн 5.9-т зааснаас бусад ашгийн төлөө хуулийн этгээд нь Үндэсний танхимд заавал гишүүнчлэлтэй байна” гэж заасан нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгагдсан “бизнесийн салбар аж ахуй эрхлэгчийн нэг шийдэл, шийдвэрт хүрэх байдлыг хангах” зорилгод хүрэхэд чиглэсэн чухал зохицуулалт болсон байна. Учир нь, ашгийн төлөөх хуулийн этгээд бүр Үндэсний танхимын гишүүнчлэлтэй байснаар Дагнасан танхим нь тухайн бизнес, эдийн засгийн салбарын аж ахуй эрхлэгчдийн нэгдмэл байр суурийг илэрхийлэгч байж чадахаар байна. Хэрэв Үндэсний танхимын гишүүнчлэл нь сайн дурын байх нөхцөлд Дагнасан танхим нь тухайн салбарын нийт аж ахуй эрхлэгчдийн төлөөлөл бус зөвхөн Үндэсний танхимд бүртгэлтэй, гишүүнчлэлтэй хэсэг бүлэг аж ахуй эрхлэгчдийн төлөөлөл болох эрсдэлтэй байна. Харин ашгийн төлөөх хуулийн этгээд бүр Үндэсний танхимын гишүүн байх, Үндэсний танхимын гишүүн бүр нэмэлт шаардлага, хураамжгүйгээр Дагнасан танхимын гишүүн байснаар Дагнасан танхимууд нь тухайн бизнесийн салбарын нийт аж ахуй эрхлэгчдийн төлөөлөл, дуу хоолой байж чадахаар байна.

Иймд хуулийн төслийн дээрх зохицуулалтууд нь төслийн үзэл баримтлалд тусгагдсан “тодорхой бизнес, салбарын аж ахуй эрхлэгчид тус салбарын асуудлаа дагнасан танхим дээрээ хэлэлцэн ярилцсаны үндсэн дээр нэг шийдэл, шийдвэрт хүрэх боломжтой болох юм” гэх зорилгод хүрэх боломжтой гэж дүгнэх үндэслэлтэй байна.

Хуулийн төслийн 13.2-т “Их хурлын төлөөлөгчдийн 50-иас доошгүй хувийг дагнасан танхим тус бүрээс сонгогдсон гишүүдийн төлөөлөл, 25-аас доошгүй хувийг дагнасан танхим бүрийн удирдах зөвлөлийн төлөөлөл, 25-аас дээшгүй хувийг Үндэсний танхимын салбаруудын төлөөлөл бүрдүүлнэ” гэж заасан байна. Эндээс харахад Их хурлын төлөөлөгчдийн 75-аас доошгүй хувийг Дагнасан танхимаас сонгогдох болон Дагнасан танхимын удирдах зөвлөлийн төлөөлөл хэлбэрээр бүрдүүлэхээр байна. Ингэснээр Үндэсний танхимд Дагнасан танхимуудын дуу хоолой, байр суурь хүчтэй болохоор байна. Энэ нь төслийн үзэл баримтлалд тусгагдсан Дагнасан танхимуудыг хөгжүүлэх, Дагнасан танхимууд нь Үндэсний танхимын удирдах байгууллагыг бүрдүүлэх зорилгод нийцэж байна. Хуулийн төслийн 13.1-т заасан ёсоор Танхимын эрх барих дээд байгууллага нь Их хурал бөгөөд хуулийн төслийн 13.5.2, 13.5.3, 13.5.4 дэх заалтуудад заасан ёсоор Их Хурал нь Танхимын Ерөнхийлөгчийг сонгох, чөлөөлөх, Удирдах зөвлөл, Аудитын хорооны гишүүдийн тоог тогтоох, сонгох, чөлөөлөх, тэдгээрийн үйл ажиллагааны тайланг сонсох, зөвлөмж өгөх бүрэн эрхүүдийг хэрэгжүүлэхээр байна. Иймд Их хурлын гишүүдийн 75-аас доошгүй хувийг Дагнасан танхимууд бүрдүүлсэнээр Дагнасан танхимуудыг хөгжүүлэх, Үндэсний танхимыг Дагнасан танхимын зарчимд суурилж хөгжүүлэх зорилго биелэгдэх боломжтой байна.

Харин хуулийн төслийн 18.1-д Үндэсний танхимын 50-иас доошгүй тооны гишүүн хуулийн этгээд нь тухайн салбарын Дагнасан танхимыг байгуулах тухай заасан байна. Ингэснээр тухайн салбарын 50-иас доошгүй гишүүн хуулийн этгээд Дагнасан танхим байгуулах нь зөв гэж шийдсэн нөхцөлд Дагнасан танхим байгуулагдахаар байна. Хуулийн төслийн тус зохицуулалт нь одоогийн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Худалдаа аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 8.2-т *“Аймаг, нийслэлийн, аймаг дундын танхимыг 50-иас доошгүй аж ахуйн нэгж, байгууллага ... үүсгэн байгуулж болно”* гэж заасантай төстэй буюу хуулийн тус заалтаас улбаатай гэж ойлгогдож байна. Хуулийн төслийн тус заалтын дагуу **(1)** 50-иас төдийлөн ихгүй оролцогч, аж ахуй эрхлэгчтэй эдийн засгийн салбарын хувьд Дагнасан танхим үүсгэн байгуулах нь хүндрэлтэй болох, **(2)** 50-иас цөөн тооны оролцогч бүхий эдийн засгийн тодорхой салбарт Дагнасан танхим байгуулагдахгүй байх үр дагаварт хүрэхээр байна. Тухайлбал, Монгол Улсад арилжааны банк болон даатгалын бизнесийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг нийт компаниудын тоо нь 50 хүрдэггүй. Иймд нийт оролцогчдын тоо нь 50 хүрэхгүй эдийн засгийн салбарын оролцогч, аж ахуй эрхлэгчид Дагнасан танхим байгуулах болон Үндэсний танхимын удирдлагад төлөөлөл оролцуулах боломжгүй болох, улмаар тэдгээр аж ахуй эрхлэгчдийн байр суурь Үндэсний танхимын шийдвэр, бодлогод тусгалаа олохгүй байх эрсдэлтэй байна. Иймд хуулийн төслийн 18.1-т заасан Дагнасан танхим байгуулах гишүүдийн “50-иас доошгүй” гэх босго нь эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар тус бүрт Дагнасан танхим байгуулах тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлал, зорилгыг бүрэн хангаж чадахааргүй байна.

Хуулийн төслийг үзэл баримтлалд тусгагдсан Танхим нь бие даасан, хараат бус байдлаар үйл ажиллагаа явуулах санхүүгийн боломж бий болгох зорилгын хүрээнд төслийн 4.1.2, 14.5.12, 14.5.13, 15.2, 15.5 дахь заалтууд болон 31 дүгээр зүйлийн үр нөлөөг үнэлсэн байдал.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалын “Гурав.Хууль батлагдсаны дараа үүсч болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ” хэсгийн 5-д “Үндэсний танхим болон дагнасан танхим нь үйл ажиллагаагаа хараат бус, бие даасан байдлаар явуулах санхүүгийн боломж бий болно. Ингэснээр аж ахуй эрхлэгчдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах чиглэлд ахиц гарах болно” гэж, 9-т “Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажиллагаа улс төрийн нам, эвслийн үйл ажиллагаанаас ангид явуулах боломж бий болно” гэж, хуулийн төслийн 4.1.2-т Танхимын үйл ажиллагаанд улс төрийн нам, эвслээс хараат бус, бие даасан байх зарчмыг баримтлах тухай тус тус заасан байна. Иймд хуулийн төслийн холбогдох заалтууд тус зорилгод хүрч чадах эсэхийг дүгнэх үүднээс “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэв.

Хуулийн төслийн 4.1.2-т Танхимын үйл ажиллагаа нь улс төрийн нам, эвслээс хараат бус, бие даасан байх тухай, 31.2.1-т Үндэсний танхим, салбар болон дагнасан танхимын үйл ажиллагаанд улс төрийн нам, эвслийн үйл ажиллагаа, нэр дэвшигчийг дэмжсэн буюу эсэргүүцсэн аливаа үйл ажиллагаа явуулахыг хориглох тухай тус тус заасан байна. Гэвч Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын бие даасан, хараат бус байдлыг хангах нь зөвхөн улс төрийн нам, эвслийн хөндлөнгийн нөлөөллөөс хамгаалах явдлаар хязгаарлагдахгүй гэж үзэж байна. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим бие даасан, хараат бус байх үүднээс төрийн байгууллага, түүний албан хаагч, аливаа аж ахуйн нэгж байгууллага, иргэн хэний ч болов хөндлөнгийн нөлөөллөөс хараат бус, бие даасан байх учиртай. Иймд хуулийн төслийн 4.1.2-т зөвхөн улс төрийн нам, эвслээс хараат бус байх тухай заасан нь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын бие даасан, хараат бус байдлыг явцуу хүрээнд тодорхойлсон хэрэг байна. Тухайлбал, Төрийн бус байгууллагын тухай хуулийн 4.1-т Төрийн бус байгууллага нь үйл ажиллагаагаа төрөөс хараат бус, өөрийгөө удирдах зарчмаар явуулах тухай, Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 6.1-т шүүх нь шүүх эрх мэдлийг аливаа байгууллага, этгээдээс хараат бусаар хэрэгжүүлэх тухай тус тус заасан байна. Хуулийн тус зохицуулалтууд аливаа өөрийгөө удирдах ёсны байгууллагын бие даасан, хараат бус байдлыг хамгаалах нь зөвхөн улс төрийн нам, эвсэл зэргээс бие даасан байх ойлголтоор хязгаарлагдахгүйг харуулах юм.

Хуулийн төслийн 31.2.1-т Үндэсний танхим, салбар болон дагнасан танхим улс төрийн нам, эвслийн үйл ажиллагаа, нэр дэвшигчийг дэмжсэн буюу эсэргүүцсэн аливаа үйл ажиллагаа явуулахыг хориглох тухай заасан байна. Хуулийн төслийн тус зохицуулалт нь хуулийн төслийн 4.1.2-т заасан зорилгыг

хангахад чиглэгдсэн байна. Гэвч хуулийн төслийн тус заалт зөрчигдөх нөхцөлд Үндэсний танхим, салбар болон дагнасан танхимын удирдлагад ямар хариуцлага хүлээлгэх тухай хуулийн төсөлд тусгаагүй байна. Иймд хуулийн төслийн дээрх заалтууд төслийн зорилгод хүрэхэд шаардлагатай зохицуулалтыг бүрэн агуулж чадахгүй байна.

Хуулийн төслийн 15.2-т Үндэсний танхимын Ерөнхийлөгчид төрийн албан хаагч бус байх шаардлага тавьсан байна. Мөн Үндэсний танхимын Ерөнхийлөгч нь тус шаардлагыг хангахгүй болсон буюу төрийн албанд томилогдсон нөхцөлд Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийг түдгэлзүүлж, ээлжит бус хурлын Их хурлыг зарлан хуралдуулах тухай заасан байна. Хуулийн төслийн тус заалтын агуулга нь Ерөнхийлөгч төрийн албан хаагч болсон нөхцөлд түүнийг албан тушаалаас нь чөлөөлөх агуулгатай гэж ойлгогдож байгаа боловч тус агуулга тодорхой тусгагдаагүй байна. Тодруулбал, хуулийн 15.2-т заасан шаардлагыг хангахгүй болсон нөхцөлд болон бусад үндэслэлээр ч тэр Ерөнхийлөгчийг албан тушаалаас нь огцруулах тухай хуулийн төсөлд тусгагдаагүй байна. Хуулийн төслийн 4.1.2-т Танхимын үйл ажиллагаа нь улс төрийн нам, эвслээс хараат бус, бие даасан байх тухай заасан боловч Ерөнхийлөгчид улс төрийн нам, эвслийн гишүүн бус байх эсвэл намын гишүүнчлэлээс түдгэлзэх шаардлага тавиагүй байна. Иймд хуулийн төслийн зохицуулалтын дагуу аливаа улс төрийн намын үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцдог хүн Үндэсний танхимын Ерөнхийлөгчөөр сонгогдох, эсвэл Ерөнхийлөгчөөр сонгогдсоны дараа улс төрийн нам, эвслийн үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцох, тэдгээрийн гишүүн байх боломжтой байна. Энэ нь Үндэсний танхимын үйл ажиллагаа улс төрийн нам, эвслээс хараат бус, бие даасан байх зарчмыг алдагдуулах эрсдэлтэй юм. Хуулийн төслийн 31.2.1-д аливаа улс төрийн нам, эвслийн үйл ажиллагааг дэмжих буюу эсэргүүцэх үйл ажиллагаа явуулахыг Үндэсний танхим, түүний салбар болон Дагнасан танхимд хориглосон ч тус зохицуулалт нь Үндэсний танхимын Ерөнхийлөгч хувь хүнийхээ хувьд улс төрийн нам, эвсэлд гишүүнээр элсэхгүй байх, үйл ажиллагаанд нь оролцохгүй байх агуулгатай биш байна. Өөрөөр хэлбэл, хуулийн төслийн тус заалт нь Үндэсний танхимын Ерөнхийлөгчид шууд хамааралтай биш байна. Мөн төрийн албан хаагч биш байх, улс төрийн нам, эвслийн гишүүн биш байх шаардлагыг Үндэсний танхимын Гүйцэтгэх захиралд тавиагүй байна.

Хуулийн төслийн 14.5.12, 14.5.13-т гишүүнчлэлийн хураамжийн хэмжээ, түүнээс чөлөөлөх, хөнгөлөх нөхцөл, журмыг болон Үндэсний танхимын үзүүлэх үйлчилгээний хөлсний хэмжээг Удирдах зөвлөл тогтоох тухай тус тус заасан байна. Хуулийн төслийн 17.1.1, 17.1.3-т тус тус заасны дагуу гишүүний хураамж болон Танхимын үйлчилгээний орлого нь Үндэсний танхимын санхүүжилтийн гол хэсэг байна. Учир нь хуулийн төслийн 17.1-д нэрлэн заасан дөрвөн төрлийн санхүүжилтийн эх үүсвэрээс гишүүний болон бусад этгээдийн хандив, тусламж нь сайн дурын шинжтэй бол төрийн зарим чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд зориулж хууль тогтоомжийн дагуу олгосон санхүүжилт нь тогтмол төлөгдөх шинжгүй байна. Өөрөөр хэлбэл, төрийн зарим чиг үүргийг Үндэсний танхимд

шилжүүлээгүй үед тус санхүүжилт олгогдохгүй юм. Иймд Үндэсний танхимын гол санхүүжилт нь гишүүнчлэлийн хураамж болон үйлчилгээний хөлс байхаар байна. Иймд тэдгээрийн хэмжээг Удирдах зөвлөл тогтоохоор заасан нь Танхимын үйл ажиллагааны бие даасан, хараат бус байдлыг хангаж байна. Хэрэв Үндэсний танхимын гишүүнчлэлийн хураамж болон үйлчилгээний хөлсний хэмжээг тогтооход төрийн байгууллага, албан тушаалтан оролцохоор бол энэ нь Үндэсний танхимын танхимын бие даасан, хараат бус байдлыг алдагдуулах эрсдэлтэй болох юм. Тодруулбал, Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 11.3-т Танхимын үйлчилгээний хөлсний хэмжээг Сангийн сайд, Худалдаа үйлдвэрийн сайд хамтран тогтоох тухай заасан нь Үндэсний танхимын бие даасан, хараат бус байдлыг алдагдуулах зохицуулалт болох талаар Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээний тайланд тусгагдсан байна.

Өөрөө удирдах ёсны байгууллагуудын гишүүнчлэлийн хураамж, үйлчилгээний хөлсний хэмжээг тогтоох туршлагын талаар өөр салбарын туршлагыг авч үзэхэд, Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 46.2.7-д зааснаар хуульчдын татварын хэмжээг Хуульчдын их хурал, Өмгөөллийн тухай хуулийн 41.6.8-д зааснаар Өмгөөлөгчдийн холбооны гишүүнчлэлийн хураамжийн хэмжээг Өмгөөлөгчдийн холбооны Их Хурал тогтоох тухай, 8.5-д өмгөөлөгчийн шалгалтын хураамжийн хэмжээг Удирдах зөвлөл тогтоох тухай, Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн 72.1.1, 73.2-т тус тус зааснаар үнэт цаасны зах зээлийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагын гишүүнчлэлийн хураамжийг бүх гишүүдийн хурал тус тус тогтоохоор заасан байна. Өөрөөр хэлбэл дээрх салбарын өөрийгөө удирдах ёсны байгууллагуудын хувьд гишүүнчлэлийн хураамж болон шалгалт, сургалтын төлбөр зэрэг үйлчилгээний хөлсний хэмжээг тухайн байгууллагууд өөрсдөө тогтоож байна.

Түүнчлэн, Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээний тайланд “2015-2018 оны хооронд Танхимын үйл ажиллагааны зардал нь жил бүрийн үйл ажиллагааны орлогоос давж ирсэн” тухай тусгасан байна. Иймд хуулийн төслөөр Үндэсний танхимын үйлчилгээний хөлсний хэмжээг төрөөс тогтоодог одоогийн зохицуулалтаас татгалзаж, Үндэсний танхимын удирдах зөвлөл тогтоохоор заасан нь Үндэсний танхимын бие даасан байлыг хангах зорилгод хүрэхэд чухал ач холбогдолтой зохицуулалт болсон байна.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон төсөлд тусгагдсан Үндэсний танхим нь аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, ашиг сонирхлыг төлөөлөх, хамгаалах зорилгын хүрээнд Төслийн 8 дугаар зүйл, 5.7, 5.8, 5.10 дахь заалтуудын үр нөлөөг үнэлсэн байдал.

Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлд хуулийн зорилтыг тодорхойлохдоо “... аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлж төрийн байгууллага, бусад этгээдтэй харилцах харилцааг зохицуулах ...” тухай, 5.1-д

“Худалаа, аж үйлдвэрийн танхим нь аж ахуй эрхлэгчдийн худалдаа, үйлдвэрлэл эрхлэхтэй холбогдсон нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлөн илэрхийлэх, хамгаалах ... зорилго бүхий ашгийн төлөө бус хуулийн этгээд байна” гэж тус тус заасан байна. Иймд хуулийн төслийн холбогдох заалтууд тус зорилгод хүрч чадах эсэхийг дүгнэх үүднээс “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэв.

Хуулийн төслийн 7.1.1-т аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлөх, хамгаалах нь Үндэсний танхимын нэг чиг үүрэг байхаар заасан байна. Мөн тус чиг үүргийн хүрээнд ямар үйл ажиллагаа явуулах тухай хуулийн төслийн 8.1-д тодорхойлжээ. Үндэсний танхим нь аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, тэднийг төлөөлөн илэрхийлэгч байхын тулд Үндэсний танхим нь аж ахуй эрхлэгчдийн оролцоог хангасан, тэдний байр суурь, дуу хоолойг сонсдог байх нь чухал юм. Иймд хуулийн төслийн 5.7-д Монгол Улсад үүсгэн байгуулагдсан ашгийн төлөө хуулийн этгээд нь Үндэсний танхимд заавал гишүүнчлэлтэй байхаар заасан нь Үндэсний танхим аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлөгч байхад чухал зохицуулалт байна. Учир нь, Үндэсний танхим өөрөө зөвхөн хэсэг, бүлэг аж ахуй эрхлэгчдийн сайн дурын гишүүнчлэлтэй байгаа нөхцөлд аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлж чадах байдал болон нийт аж ахуй эрхлэгчдэд тийм байдлаар хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал буурах юм.

Гэвч хуулийн төслийн 5.8-д ашгийн төлөө хуулийн этгээд нь улсын бүртгэлд бүртгэгдсэнээс хойш 14 хоногийн дотор Үндэсний танхимд бүртгүүлж, гишүүнээр элсэх тухай заасан нь заавал гишүүнчлэлтэй байх зохицуулалттай зөрчилдөх, хуулийн төслийн зорилгыг хангахад учир дутагдалтай байхаар байна. Учир нь, ашгийн төлөөх хуулийн этгээд нь хуулийн төслийн 5.8-д заасны дагуу гишүүнээр элссэнээр Үндэсний танхимын гишүүн болох эсэх, эсвэл улсын бүртгэлд бүртгэгдсэнээр гишүүний эрх эдэлж, үүрэг хүлээх эсэх нь тодорхой бус, хоорондоо зөрчилдөөнтэй байна. Ашгийн төлөөх бүхий л хуулийн этгээдийг Үндэсний танхимд гишүүнчлэлтэй байлгах бол хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлд бүртгэгдсэнээр Үндэсний танхимын гишүүний эрх эдэлж, үүрэг хүлээдэг байх нь зүйтэй юм. Иймд хуулийн төслийн 5.8-д Үндэсний танхимд бүртгүүлсэнээр гишүүн болох зохицуулалт нь ашгийн төлөөх бүхий л хуулийн этгээдүүд заавал гишүүнчлэлтэй байх хуулийн төслийг зорилгыг хангахад учир дутагдалтай зохицуулалт болохоор байна.

Хуулийн төслийн 5.10-т Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн болон харьяалалгүй хүн дагнасан танхимд гишүүнээр элсэж болохоор заасан байна. Хуулийн төслийн зорилгын дагуу Үндэсний танхимын нь аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг ашиг сонирхлыг илэрхийлэгч, хамгаалагч байхаар заасан. Иймд хувиараа аж ахуй эрхлэгчдийг Үндэсний танхимын гишүүнээр элсэх боломжийг олгосон нь хуулийн тус зорилгыг хангахад ач холбогдолтой байна. Учир нь зөвхөн хуулийн этгээдүүдийг Үндэсний танхимын гишүүн байхаар хязгаарлах

нөхцөлд хувиараа аж ахуй эрхлэгчид Үндэсний танхимын гишүүн болох боломжгүй болох, улмаар Үндэсний танхим тэдний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлөх, хамгаалах боломжгүй болох эрсдэлтэй юм. Хуулийн төслийн 5.10-т Танхимын гишүүнээр элсэж болох хүн нь аж ахуй эрхлэгч байх тухай заагаагүй боловч хуулийн төслийн 5.11-т аж ахуй эрхлэгч иргэн байх тухай тусгасан байна. Иймд хуулийн төслийн 5.10-т заасны дагуу Үндэсний танхимын дүрмээр шаардлага тогтоохдоо хувиараа аж ахуй эрхлэгч байх шаардлагыг тодорхой тавих боломжтой гэж ойлголоо. Иймд хувиараа аж ахуй эрхлэгч хүнийг Үндэсний танхимын гишүүнээр элсэж болохоор заасан нь Үндэсний танхим аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалагч байх зорилгыг хангаж байна хэмээн үзэх үндэслэлтэй байна.

Түүнчлэн, Хуулийн төслийн 5.9-д заасны дагуу **(1)** гадаад улсын хуулийн этгээд, **(2)** үүсгэн байгуулагч буюу хувьцаа эзэмшигч, эсхүл тухайн хуулийн этгээд нь нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд эсхүл мэргэжлийн холбооны заавал гишүүнчлэлтэй байхаар хуульд заасан бол Үндэсний танхимд заавал гишүүнчлэлтэй бус, сайн дурын үндсэн дээр гишүүнээр элсэж болох тухай заасан байна. Энэхүү зохицуулалт нь мэргэжлийн холбоодын заавал гишүүнчлэлтэй хуулийн этгээдүүд нь тухайн холбоогоор дамжуулан өөрсдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолоо хамгаалуулах боломжтой хэмээн үзсэнтэй холбоотой гэж ойлголоо. Тухайн этгээдүүд Үндэсний танхимд элсэх боломжтой тул тус хуулийн этгээдүүд өөрсдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг Үндэсний танхимд илэрхийлэх, Үндэсний танхимд гишүүнээр элсэх, Дагнасан танхим байгуулах боломжтой байна. Иймд энэхүү зохицуулалт нь хуулийн төслийн зорилгыг алдагдуулахгүй гэж үзлээ.

Хуулийн төслийн 8 дугаар зүйлээр Үндэсний танхим нь аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлөх, хамгаалах үүднээс **(1)** хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг боловсруулахад санал, дүгнэлт оруулах, **(2)** аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг ашиг сонирхолтой холбоотой хууль тогтоомжийн төсөлд санал өгөх, **(3)** аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг ашиг сонирхолтой холбоотой захиргааны хэм хэмжээний актын төсөлд санал өгөх болон **(4)** төрийн эрх барих болон гүйцэтгэх дээд байгууллагад аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, ашиг сонирхлыг төлөөлөн илэрхийлэхээр тус тус тусгагдсан байна. Мөн аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг мэдэх, зөв илэрхийлэх үүднээс бизнес эрхлэлтийн орчны талаар судалгаа хийх, аж ахуй эрхлэгчдийн хооронд сонсгол зохион байгуулахаар заасан нь чухал байна. Түүнчлэн, Хуулийн төслийн 10.1.8-д шаардлагатай судалгаа, шинжилгээг хийх чиг үүрэг бүхий судалгааны институтыг Үндэсний танхим дэргэдээ байгуулах тухай, 9.1.2-т үндэсний хэмжээний бизнесийн орчны судалгааг жил бүр хараат бусаар хийж гүйцэтгэж, Засгийн газарт холбогдох саналын хамт хүргүүлэх тухай тус тус заасан нь хуулийн төслийн 8.1.4-т заасан зорилгыг хангахад чухал ач холбогдолтой зохицуулалт байна. Үндэсний танхим нь дэргэдээ судалгааны байгууллагатай байснаар бизнесийн орчны судалгааг сайн хийж чадах бөгөөд тэр хэмжээгээр аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль

ёсны ашиг сонирхол болон тулгамдаж буй бэрхшээлийг тодорхойлж чадах юм. Иймд Үндэсний танхим нь аж ахуй эрхлэгчдийг сонсох, бизнесийн орчны талаар судалгаа хийх зэргээр тэдний нийтлэг эрх, ашиг сонирхлыг олж мэдэх, үүнд үндэслэж бодлогын баримт бичиг, хууль, хэм хэмжээний актын төсөлд санал өгөх болон төрийн эрх барих дээд байгууллагад төлөөлөн илэрхийлэх зэргээр аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг ашиг сонирхлыг хамгаалах боломжтой хэмээн дүгнэлээ.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон төсөлд тусгагдсан Үндэсний танхимын гишүүн байгууллагууд хооронд үүссэн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын тусламжтайгаар шийдвэрлэх, бизнесийн эрх зүйн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын журмаар шийдвэрлэх мэргэшсэн эвлэрүүлэн зуучлагчид бий болгох зорилгын хүрээнд хуулийн төслийн 27 дугаар зүйлийг бүхэлд нь болон Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн үр нөлөөг үнэлсэн байдал.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалын “Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага” хэсэгт (Үндэсний танхимын зарим үйлчилгээний хувьд) “*Үндэсний танхимын дэргэдэх Эвлэрүүлэн зуучлалын төвийн шийдвэрийг эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 27 дугаар зүйлийн 27.2-т заасны нэгэн адил шүүгч баталгаажуулж, захирамж гарган шүүхийн шийдвэрийн нэгэн адил заавал биелэгддэг болох боломжийг хуульд тусгах шаардлагатай байна*” гэж заасан нь хуулийн төсөлд Эвлэрүүлэн зуучлалын үйлчилгээний талаар тусгах болсон зорилго байна. Мөн хуулийн төслийн үзэл баримтлалын Гурав дахь хэсгийн 6-д “*бизнесийн эрх зүйн холбогдолтой маргааныг дагнан шийдвэрлэх, мэргэшсэн эвлэрүүлэн зуучлагчид бий болох боломжтой юм. Дээрх нөхцөлүүд бүрдсэнээр шүүх дэх иргэний хэрэг, маргааны ачаалал буурах эерэг талтай байна*” гэж тусгасан байна.

Энэ зорилгыг хангах үүднээс аж ахуй эрхлэгчийн хооронд үүссэн маргаан, эсхүл аж ахуй эрхлэгч болон ажилтны хооронд үүссэн хөдөлмөрийн ганцаарчилсан маргааныг шүүхийн бус аргаар шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх эвлэрүүлэн зуучлалын төв ажиллахаар хуулийн төслийн 27.1-д заасан байна. Хуулийн төслийн тус заалтаас харахад Үндэсний танхимын гишүүн эсэхээс үл хамааран аж ахуй эрхлэгчид хоорондын болон аж ахуй эрхлэгчийн ажилтан хоорондын ганцаарчилсан маргаанд Үндэсний танхимын дэргэдэх Эвлэрүүлэн зуучлалын төв ажиллах боломжтой талаар заасан байна. Эндээс дүгнэхэд аж ахуй эрхлэгч болон түүний үйлчлүүлэгч иргэн хоорондын маргааны хувьд Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалд хандах боломжгүй байна. Энэ нь хуулийн төслийн зорилгод хүрэх байдлыг хязгаарлаж байна.

Хуулийн төслийн дээрх зорилгыг хангах үүднээс Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын дэмжлэгтэйгээр байгуулсан эвлэрлийн гэрээг

шүүгч баталгаажуулах тухай хуулийн төслийн 27.5-д заасан байна. Ингэснээр хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хэрэгцээ, шаардлага болох “Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын дэмжлэгтэйгээр байгуулсан эвлэрлийн гэрээг шүүх баталгаажуулдаг болох” шаардлага хангагдахаар болсон байна. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 27.1-д шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлалаас бусад буюу төрийн болон төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын тусламжтайгаар байгуулагдсан гэрээг шүүхээр баталгаажуулахгүй байхаар заасан. Хуулийн тус зохицуулалтын дагуу Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлагчийн тусламжтайгаар байгуулагдсан эвлэрлийн гэрээ биелэгдэхгүй бол гэрээний аль нэг тал дахин шүүхэд хандах шаардлагатай байдаг. Иймд Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 27.1 дэх заалт нь Танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалд хамаарахгүй байх агуулгаар Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 27.1 дэх заалтад өөрчлөлт оруулахаар Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулсан байна. Хуулийн тус төсөл батлагдсанаар Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын дэмжлэгтэйгээр байгуулагдсан гэрээг шүүхээр баталгаажуулах, гэрээний аль нэг тал гэрээний үүргээ биелүүлэхгүй бол дахин шүүхэд нэхэмжлэл гаргахгүйгээр (шүүхийн эвлэрүүлэн зуучлалын нэгэн адил) шүүхийн шийдвэрийг албадан гүйцэтгэх журмын дагуу гүйцэтгүүлэхээр шүүхээр албадан гүйцэтгэх захирамж, гүйцэтгэх хуудас гаргуулах, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагад хандах боломжтой болохоор байна.

Хуулийн төслийн 27.2-т салбар болон дагнасан танхимын дэргэд эвлэрүүлэн зуучлагч ажиллах болох тухай заасан боловч эвлэрлийн гэрээг шүүгч баталгаажуулах тухай хуулийн төслийн 27.5 дахь заалтад зөвхөн Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын төвийн тухай заасан байна. Иймд салбар болон дагнасан танхимуудын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын тусламжтайгаар байгуулсан эвлэрлийн гэрээний хувьд шүүгч баталгаажуулах эсэх нь тодорхой бус болсон байна. Энэ нь хуулийн төслийн зорилгыг бүрэн хангахад сөрөг тал болохоор байна.

Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 74¹.2-т шүүхээс шилжүүлсэн маргааны хувьд тухайн шатны шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагч эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явуулахаар заасан байна. Энэ нь шүүхэд буй хэрэг, маргааны хувьд Үндэсний танхимын эвлэрүүлэн зуучлалыг хэрэглэх боломжийг хаахаар байна. Иймд Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 74¹.2-т “эвлэрүүлэн зуучлагч” гэсний дараа “эсхүл талууд хүсэлт гаргасан тохиолдолд Монголын Үндэсний худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлагч” гэж нэмсэнээр шүүх дэх хэрэг, маргааны хувьд Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалыг хэрэгжүүлэх боломжтой болохоор байна. Ингэснээр хуулийн төслийн “иргэний хэргийн шүүхийн ачааллыг бууруулах, Танхимын эвлэрүүлэн зуучлалыг хөгжүүлэх” зорилго биелэгдэх боломжтой байна.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон төсөлд тусгагдсан хамтын удирдлага бүхий төрийн байгууллагуудын удирдлагын бүрэлдэхүүнд төлөөлөл оролцуулах зорилгын хүрээнд Төслийн 9.1.3 дахь заалт болон хуулийн төсөлтэй цуг нэмэлт, өөрчлөлт орох бусад хуулийн төслүүдийн холбогдох заалтуудад үнэлгээ хийсэн байдал.

Хуулийн төслийн 9.1.3-т хуульд заасан болон холбогдох төрийн байгууллагатай зөвшилцсөний үндсэн дээр хамтын удирдлагын бүрэлдэхүүнд Үндэсний танхимаас төлөөлөл оролцуулах тухай заасан байна. Гэвч одоогийн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хууль тогтоомжуудад хамтын удирдлага бүхий төрийн байгууллагын удирдлагад Үндэсний танхимаас төлөөлөл оролцуулахаар зохицуулсан зохицуулалт төдийлөн байхгүй. Гагцхүү Өрсөлдөөний тухай хуулийн 17.2, Эрчим хүчний тухай хуулийн 8.3 дахь заалтуудад Эрчим хүчний зохицуулах хороо болон Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газрын орон тооны бус гишүүнийг Үндэсний танхимын санал болгосноор бүрдүүлэхээр заасан байна.

Иймд хуулийн төслийн 9.1.3 дахь заалт нь дангаар хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон төслөөр тодорхойлсон дээрх зорилгод хүрч чадахгүй юм. Тус зорилгод хүрэхийн тулд Үндэсний танхимаас төлөөлөл оруулах хамтын удирдлага бүхий төрийн байгууллагуудыг тус тусын хуулиар нэрлэн заах шаардлагатай юм. Энэ хүрээнд хуулийн төсөлтэй цуг Хөрөнгө оруулалтын тухай хууль, Харилцаа холбооны тухай хууль, Статистикийн тухай хууль, Гаалийн тариф, гаалийн татварын тухай хууль, Татварын ерөнхий хууль, Төсвийн тухай хууль, Ирээдүйн өв сангийн тухай хууль, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хууль, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль, Чөлөөт бүсийн тухай хуулиудад тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар дараах байгууллагуудад Танхимын төлөөлөл орохоор төсөл боловсруулсан байна. **Үүнд:** Хөрөнгө оруулагчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах чиглэлээр дэмжлэг, үйлчилгээ үзүүлэх асуудлаар дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус зөвлөл; Харилцаа холбооны зохицуулах хороо; Үндэсний статистикийн хорооны дэргэдэх зөвлөл; Гаалийн тарифийн орон тооны бус зөвлөл; Татварын маргаан таслах зөвлөл; Ерөнхий сайдын дэргэдэх Төсөв, санхүү, эдийн засгийн үндэсний зөвлөл; Ирээдүйн өв сангийн хяналтын зөвлөл; Боловсролын зээлийн сан, Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх сан, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан, Хөдөө аж ахуйг дэмжих сангийн хөрөнгөөр санхүүжүүлэх төсөл, арга хэмжээг сонгон шалгаруулах хороо, төслийн удирдах хороо, хяналтын хороо; Тендерийн үнэлгээний хороо; Чөлөөт бүс дэх Хөрөнгө оруулагчдын зөвлөлд Үндэсний танхимын төлөөлөл орохоор төсөл боловсруулсан байна. Мөн Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын тухай хуулийн 6.5-д Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын Үндэсний зөвлөлийн бүрэлдэхүүн дэх хувийн хэвшлийн төлөөллийг ажил олгогчид болон Үндэсний танхимын хамтран зохион байгуулсан төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодын нэгдсэн хурлаас сонгох тухай заасныг

Үндэсний танхим дангаар төлөөлөх агуулгаар өөрчлөн найруулах төсөл боловсруулсан байна.

Хамтын удирдлага бүхий дээрх байгууллагуудын удирдлагын бүрэлдэхүүнд Үндэсний танхимын төлөөлөл оруулах агуулга бүхий хуулийн төслүүдийг харвал одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй зохицуулалтууд нь хувийн хэвшлийн оролцоог хангах агуулга бүхий зохицуулалт байна. Тодруулбал, хөрөнгө оруулагчид, ажил олгогчид, мэргэжлийн холбоод, тухайн салбарын төрийн бус байгууллагын төлөөллийг оролцуулахаар заасан байна. Хуулийн төслийн дагуу ашгийн төлөөх хуулийн этгээдүүд Үндэсний танхимд заавал гишүүнчлэлтэй байхаар байна. Иймд Хуулийн төсөл батлагдах нөхцөлд Үндэсний танхим нь одоогийн хуулиудад тусгагдсан хувийн хэвшил, ажил олгогчид болон хөрөнгө оруулагчид гэх ойлголтыг бүрэн төлөөлж чадах цор ганц байгууллага болохоор байна.

Монгол Улсад одоогоор Эрчим хүчний, Харилцаа холбооны болон Санхүүгийн гэсэн гурван төрлийн зохицуулах хороо байна. Эдгээрээс одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хуулийн дагуу Эрчим хүчний зохицуулах хорооны бүрэлдэхүүнд Үндэсний танхимын төлөөлөл орох боломжтой байна. Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны орон тооны бус нэг гишүүнийг Үндэсний танхимын саналаар томилохоор хуулийн төсөл боловсруулсан байна. Харин Санхүүгийн зохицуулах хороог яагаад орхигдуулсан эсэх буюу тус Хорооны бүрэлдэхүүнд Үндэсний танхимын төлөөлөл орох шаардлагагүй гэж үзсэн эсэх нь тодорхой бус байна.

Түүнчлэн, Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний тухай хуулийн 5.1-д заасны дагуу хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг Засгийн газар, ажил олгогчийн болон ажилтны эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлөн хамгаалах улсын хэмжээний байгууллагын төлөөлөл бүхий Хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн гурван талт Үндэсний хороо тогтоодог. Хуулийн төсөлд тусгагдсан ёсоор Үндэсний танхимд нийт ашгийн төлөөх хуулийн этгээдүүд заавал гишүүнчлэлтэй бөгөөд Үндэсний танхим нь аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлөх, хамгаалах үүрэг бүхий байгууллага байна. Иймд хуулийн төсөл ёсоор Үндэсний танхим нь ажил олгогчдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг улсын хэмжээнд, бүрэн бөгөөд хууль ёсоор төлөөлж чадах цор ганц байгууллага байхаар байна. Эндээс дүгнэхэд Хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн гурван талт Үндэсний хорооны нэг гишүүн нь Үндэсний танхимаас байх бүрэн боломжтой байна. Гэвч энэ талаар нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл боловсрогдоогүй байна. Иймд цаашид энэ талаар судлан үзэх нь зүйтэй гэж үзлээ.

Дээрхээс дүгнэхэд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хуулийн төсөлтэй цуг Үндэсний танхимын төлөөллийг хамтын удирдлага бүхий байгууллагуудад оруулах агуулга бүхий нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төслүүд нь хуулийн төслийн зорилгыг хангахад чухал ач холбогдолтой байна. Харин Санхүүгийн зохицуулах хороо, Хөдөлмөр,

нийгмийн зөвшлийн гурван талт Үндэсний хороо зэрэг зарим байгууллагуудын талаар авч үзээгүй, орхигдуулсан байна.

Хуулийн төслийн харилцан уялдаатай байдал

Аргачлалын 4.10-т хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгахдаа нийт 16 төрлийн асуултад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог тогтоохоор заасан байна. Иймд тус асуултуудад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгав.

№	Асуулт	Хариулт, түүний үндэслэл, тайлбар
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх;	Хуулийн төслийн зорилтод хамааралгүй зохицуулалт агуулаагүй байна.
2	Хуулийн төслийн “Хууль тогтоомж” гэсэн хэсэгт заасан хуулиуд тухайн харилцаанд хамаарах хууль мөн эсэх;	Хуулийн төслийн 2.1-д хуулийн төсөл нь Үндсэн хууль, Иргэний хууль, Төрийн бус байгууллагын тухай хууль, Улсын бүртгэлийн ерөнхий хууль, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулиудыг нэрлэн заасан байна. Хуулийн төсөлд Үндэсний танхим нь төрийн бус байгууллагын статустай байх тухай заагаагүй байна. Иймд Төрийн бус байгууллагын тухай хууль нь энэхүү харилцаанд хамаарахгүй хууль байна. Хэрэв Үндэсний танхим нь төрийн бус байгууллагын статустайгаар үйл ажиллагаа явуулах бол хуулийн төслийн холбогдох заалт болох 5.1 дэх заалтыг тус агуулгаар тодруулах нь зөв юм.
3	Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томъёо тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн нэр томъёотой нийцэж буй эсэх;	Судалгаагаар энэ төрлийн зөрчилтэй асуудал тогтоогдоогүй.
4	Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх;	Хуулийн төслийн 5.7 болон 5.8 дахь заалтууд хоорондоо зөрчилдөж байгаа талаар энэхүү үнэлгээний тайланд тусгасан. Тодруулбал, ашгийн төлөөх хуулийн этгээд нь улсын бүртгэлд бүртгэгдсэнээр эсвэл Үндэсний танхимд бүртгэгдэж, гишүүнээр элссэнээр гишүүний эрх эдэлж, үүрэг хүлээх эсэх нь тодорхой бус, зөрчилдөөнтэй байна.

		<p>Хуулийн төслийн 27.1-д аж ахуй эрхлэгчийн хооронд үүссэн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын дэмжлэгтэйгээр шийдвэрлүүлэх тухай заасан боловч хуулийн төслийн 27.3-т Үндэсний танхимын гишүүд хоорондын маргаанд л эвлэрүүлэн зуучлалыг ашиглах агуулгаар заасан байна. Өөрөөр хэлбэл, хуулийн төслийн 27.3-т маргалдагч талууд бүгд Үндэсний танхимын гишүүд байх нөхцөлд Үндэсний танхимын эвлэрүүлэн зуучлалд хандах боломжтой тухай заасан бол хуулийн төслийн 27.1-д Үндэсний танхимын гишүүн байх шаардлага тавиагүй байна.</p> <p>Түүнчлэн, төслийн 5.10-т заасны дагуу хувиараа аж ахуй эрхлэгч нь Үндэсний танхимын бус Дагнасан танхимын гишүүн байхаар заасан. Иймд Дагнасан танхимын гишүүн, хувиараа аж ахуй эрхлэгчид Танхимын эвлэрүүлэн зуучлалыг ашиглах боломжгүй болсон байна.</p> <p>Хуулийн төслийн 27.2-т салбар болон дагнасан танхимын дэргэд эвлэрүүлэн зуучлагч ажиллаж болох тухай заасан боловч хуулийн төслийн 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлд зөвхөн Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын тухай зааж, салбар болон дагнасан танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалыг орхигдуулсан байна. Ингэснээр салбар болон дагнасан танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалд хуулийн дээрх заалтууд хамаарахгүй гэж ойлгогдохоор болсон байна.</p>
5	Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх;	Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар тус бүрт дагнасан танхим нэг байх талаар төслийн 5.4-т заасан боловч төслийн 18.2-т давхардуулан заасан.
6	Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан эсэх;	Тодорхой тусгагдсан.
7	Хуулийн төсөлд	Хуулийн төслийн 6.1-д Үндэсний танхимын

	шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх;	зорилгыг илэрхийлэх бусад төсөөтэй үг, нэр томьёо хэрэглэх болон хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлд нэр баталгаажуулах, бүртгэхгүй байх тухай заасан байна. Гэвч хуулийн төслийн 6.1 дэх заалттай зөрчилдсөн нэр бүхий одоогийн байдлаар бүртгэлтэй аж ахуйн нэгжүүдийг хэрхэн зохицуулах тухай хуулийн төсөлд заагаагүй байна. Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын үйл ажиллагаанд Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль үйлчлэх тухай заагаагүй байна. Хуулийн төсөлд заагаагүй аливаа асуудалд Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль үйлчлэх тухай зааснаар ойлгомжтой, тодорхой болох юм. Хуулийн төслийн 26.2-т арбитрийн үйл ажиллагаатай холбоотой харилцааг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу зохицуулах тухай заасан байна.
8	Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх;	Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан зохицуулалт судалгаагаар тогтоогдоогүй.
9	Төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх;	Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагуудад бүрэн эрх олгосон зохицуулалт байхгүй байна. Харин төрийн зарим чиг үүргийг Үндэсний танхимд олгож болох тухай хуулийн төсөлд тусгагдсан байна.
10	Татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх;	Судалгаагаар энэ төрлийн зөрчил тогтоогдоогүй. Үндэсний танхимын гишүүнчлэлийн хураамж, үйлчилгээний хөлс нь албан татвар, төлбөр, хураамжид хамаарахгүй юм.
11	Тухайн хуулийн төсөлд тусгасан аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг Аж ахуйн үйл	Хуулийн төсөлд аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалт, журам бий болгоогүй.

	ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд тусгасан эсэх;	
12	Хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх;	Судалгаагаар энэ төрлийн зөрчил тогтоогдсонгүй.
13	Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх;	Судалгаагаар энэ төрлийн зөрчил тогтоогдсонгүй.
14	Шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;	Судалгаагаар энэ төрлийн зөрчил тогтоогдсонгүй. Харин шударга өрсөлдөөнийг дэмжих, өрсөлдөөнд харш аливаа үйл ажиллагаанаас урьдчилсан сэргийлэх нь Үндэсний танхимын үйл ажиллагаанд баримтлах зарчим болох тухай хуулийн төслийн 4.1.4-т заасан байна. Мөн Үндэсний танхим нь бизнес эрхлэх таатай орчныг бий болгож ажиллах тухай хуулийн төслийн 4.1.5, 8.1.3, 8.1.5, 9.1.2-т тус тус заасан байна.
15	Хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;	Судалгаагаар энэ төрлийн зөрчил тогтоогдсонгүй. Харин хамтын удирдлага бүхий төрийн байгууллагуудын удирдлагад Үндэсний танхимаас төлөөлөл оролцуулах агуулга бүхий хуулийн төслийн заалтууд нь Авлигын эсрэг хуулийн 6.1.3-6.1.5, 6.1.7 дахь заалтуудад заасан авлигаас урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд нийцтэй байна. Мөн хуулийн төслийн 8.1.5-д Үндэсний танхим нь худалдаа, үйлчилгээг хөнгөвчлөх, тусгай зөвшөөрөл олголтыг хялбаршуулах чиглэлээр санал, зөвлөмж хүргүүлэх тухай заасан нь авлига, хүнд суртлыг багасгахад чухал ач холбогдолтой заалт байна.
16	Хуулийн төсөлд тусгагдсан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх;	Хуулийн төслийн 25.4-т хуульд заасан зорилго, чиг үүргээ удаа дараа зөрчсөн, эсхүл энэ хуулийн 18.1-д заасан шаардлагыг хангахгүй болсон удирдах зөвлөлийг татан буулгах шийдвэрийг Үндэсний танхимын удирдах зөвлөл гаргах тухай заасан байна. Гэвч хуулийн төслийн 18.1 дэх заалт нь дагнасан танхимтай хамааралгүй заалт байна. Түүнчлэн, хуулийн төслийн 25.4-т Дагнасан танхимын удирдах

		<p>зөвлөлийг татан буулгах тухай заасан нь тодорхой бус, ойлгомжгүй байна. Тодруулбал, Дагнасан танхимын Удирдах зөвлөлийн даргыг эсвэл Удирдах зөвлөлийн аль нэг гишүүнийг огцруулах, эсвэл Дагнасан танхимыг татан буулгах эсэх нь тодорхой бус байна.</p> <p>Хуулийн төслийн 33.1-д “Энэ хуулийг зөрчсөн этгээдэд холбогдох хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ” гэж заасан. Гэвч тус хуулийн төсөлд хариуцлагыг тодорхой тусгаагүй. Мөн хуулийн төсөлтэй цуг Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулагдаагүй байна.</p>
--	--	---

ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар тус бүрээр Дагнасан танхимыг хөгжүүлэх, аж ахуй эрхлэгчдийг нэг шийдэл, шийдвэрт хүрэх байдлыг хангах зорилгын хүрээнд хуулийн төслийн 5.4, 5.7, 13.2, 18.1, 18.2 дахь заалтуудын үр нөлөөг үнэлж, дараах дүгнэлтэд хүрлээ.

Хуулийн төслөөр ашгийн төлөөх хуулийн этгээдүүд Үндэсний танхимд заавал гишүүнчлэлтэй байх, Үндэсний танхимын гишүүн аж ахуй эрхлэгч нь нэмэлт шаардлага, хураамж төлөхгүйгээр эдийн засгийн тодорхой салбарын Дагнасан танхимын гишүүн байх, тодорхой бизнесийн салбарт зөвхөн нэг дагнасан танхим байхаар тус тус заасан нь бизнесийн тодорхой салбарын аж ахуй эрхлэгчид, Дагнасан танхим нэгдмэл шийдвэрт хүрэх, нэгдмэл байр суурьтай байх зорилгыг хангахад чухал ач холбогдолтой болсон байна.

Хуулийн төслийн 13.2-т Үндэсний танхимын эрх барих дээд байгууллага болох Их хурлын 75-аас доошгүй хувийг Дагнасан танхимуудын төлөөлөл бүрдүүлэхээр заасан нь Дагнасан танхимыг хөгжүүлэх, Дагнасан танхимын зарчимд суурилж Үндэсний танхимыг хөгжүүлэх зорилгыг хангаж байна.

Хуулийн төслийн 18.1-д Үндэсний танхимын 50-иас доошгүй тооны гишүүн хуулийн этгээд нь тухайн салбарын Дагнасан танхимыг байгуулж болох тухай заасан нь 50-иас төдийлөн ихгүй оролцогч, аж ахуй эрхлэгчтэй бизнесийн салбарын хувьд Дагнасан танхим байгуулах нь хүндрэлтэй болох, 50 хүрэхгүй оролцогч, аж ахуй эрхлэгчтэй бизнесийн салбарын хувьд Дагнасан танхим байгуулах боломжгүй байдалд хүрэхээр байна. Энэ нь бизнесийн салбар бүрт нэг Дагнасан танхим байгуулах зорилгод нийцэхгүй байна.

Үндэсний танхим нь бие даасан, хараат бус байдлаар үйл ажиллагаа явуулах санхүүгийн боломж бий болгох зорилгын хүрээнд төслийн 4.1.2, 14.5.12, 14.5.13, 15.2, 15.5 дахь заалтууд болон 31 дүгээр зүйлийн үр нөлөөг үнэлж, дараах дүгнэлтэд хүрлээ.

Хуулийн төслийн 4.1.2-т Үндэсний танхимын үйл ажиллагаа улс төрийн нам, эвслээс хараат бус, бие даасан байх тухай заасан нь Үндэсний танхимын бие даасан, хараат бус байдлыг явцуу хүрээнд тодорхойлсон хэрэг байна.

Үндэсний танхим нь улс төрийн нам, эвслээс бие даасан хараат бус байх тухай хуулийн төсөлд заасан боловч Үндэсний танхимын Ерөнхийлөгч нь улс төрийн нам, эвслийн гишүүн биш байх эсвэл гишүүнээс түдгэлзэх, татгалзах шаардлагыг тавиагүй байгаа нь тус зорилгыг бүрэн хангаж чадахгүй байна.

Үндэсний танхимын Ерөнхийлөгч нь төрийн албан хаагч бус байх шаардлагыг тавьсан боловч төрийн албанд томилогдсон нөхцөлд түүнийг огцруулах тухай хуулийн төсөлд тодорхой тусгаагүй нь хуулийн төслийн зорилгыг бүрэн хангаж чадахгүй байна.

Хуулийн төсөлд Үндэсний танхимын Гүйцэтгэх захиралд улс төрийн нам, эвслийн гишүүн, төрийн албан хаагч бус байх шаардлага тавиагүй нь хуулийн төслийн зорилгыг бүрэн хангаж чадахгүй байна.

Үндэсний танхим, түүний салбар болон Дагнасан танхим нь аливаа улс төрийн нам, эвсэл, нэр дэвшигчийн үйл ажиллагааг дэмжих, эсэргүүцэх үйл ажиллагаа явуулахгүй байх тухай заасан нь хуулийн зорилгыг хангахад чухал зохицуулалт боловч түүнийг зөрчсөн нөхцөлд хүлээлгэх хариуцлагын тухай заагаагүй нь хуулийн төслийн зорилгыг алдагдуулж байна. Мөн Үндэсний танхимын Ерөнхийлөгчид тийнхүү үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоогүй байна.

Үндэсний танхимын гишүүнчлэлийн хураамж болон үйлчилгээний хөлсний хэмжээг Үндэсний танхимын Удирдах зөвлөл тогтоохоор хуулийн төсөлд тусгасан нь Үндэсний танхимын бие даасан, хараат бус байдлыг санхүүгийн хувьд бүрдүүлсэн, өөрөө удирдах ёсны бусад байгууллагын жишиг зохицуулалтад нийцсэн чухал зохицуулалт болсон байна.

Үндэсний танхим нь аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлөх, хамгаалах зорилгын хүрээнд Төслийн 8 дугаар зүйл, 5.7, 5.8, 5.10 дахь заалтуудын үр нөлөөг үнэлж, дараах дүгнэлтэд хүрлээ.

Хуулийн төслийн 5.7-д ашгийн төлөөх хуулийн этгээд нь Үндэсний танхимд заавал гишүүнчлэлтэй байхаар заасан нь Үндэсний танхим аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг илэрхийлэгч, төлөөлөгч байх, тийнхүү байдлаар хүлээн зөвшөөрөгдөх байдлыг нэмэгдүүлэх чухал зохицуулалт болсон байна. Үндэсний танхим нь сайн дурын гишүүнчлэлтэй байгаа нөхцөлд нийт аж ахуй эрхлэгчдийн төлөөлөл болж хүлээн зөвшөөрөгдөхгүй байх сөрөг талтай байна.

Хуулийн төслийн 5.10, 5.11-д тус тус хувиараа аж ахуй эрхлэгч иргэн Дагнасан танхимын гишүүнээр элсэж болохоор заасан нь хувиараа аж ахуй эрхлэгчдийг Үндэсний танхимын гишүүн болгох, Үндэсний танхим нийт аж ахуй эрхлэгчдийн төлөөлөл байж чадах нөхцлийг бүрдүүлж байна.

Хуулийн төслийн 5.9-д гадаадын хуулийн этгээд болон мэргэжлийн холбоодод заавал гишүүнчлэлтэй ашгийн төлөөх хуулийн этгээдүүд Үндэсний танхимд сайн дурын гишүүнчлэлтэй байхаар заасан нь хуулийн төслийн зорилгыг алдагдуулах гэж үзэв.

Үндэсний танхим нь жил бүр бизнесийн орчны судалгааг хийх, дэргэдээ судалгааны байгууллага байгуулах тухай болон Үндэсний танхимын гишүүд дунд сонсгол зохион байгуулах тухай тус тус заасан нь Үндэсний танхим аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол, бизнес эрхлэхтэй холбоотой хүндрэл бэрхшээлийг тодорхойлох, түүнд үндэслэн аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг илэрхийлэх, төлөөлөх, хамгаалахад чухал шаардлагатай зохицуулалт байна.

Үндэсний танхим нь хөгжлийн бодлогын баримт бичиг, хууль болон хэм хэмжээний актын төсөлд санал, дүгнэлт өгөх, төрийн эрх барих болон гүйцэтгэх дээд байгууллагад аж ахуй эрхлэгчдийн нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлөн илэрхийлэхээр заасан нь хуулийн төслийн зорилгыг хангахад чухал шаардлагатай зохицуулалт болсон байна.

Үндэсний танхимын гишүүн байгууллагууд хооронд үүссэн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын тусламжтайгаар шийдвэрлэх, бизнесийн эрх зүйн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын журмаар шийдвэрлэх мэргэшсэн эвлэрүүлэн зуучлагчид бий болгох зорилгын хүрээнд хуулийн төслийн 27 дугаар зүйлийг бүхэлд нь болон Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн үр нөлөөг үнэлж, дараах дүгнэлтэд хүрлээ.

Хуулийн төслөөр Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын дэмжлэгтэйгээр байгуулсан эвлэрлийн гэрээг шүүхийн эвлэрүүлэн зуучлалын дэмжлэгтэй байгуулсан эвлэрлийн гэрээний нэгэн адил шүүхээр баталгаажуулах, шүүхийн шийдвэрийн нэгэн адил албадан гүйцэтгүүлэх боломжийг бүрдүүлсэн байна.

Шүүх дэх хэрэг, маргааны хувьд эвлэрүүлэн зуучлалыг хэрэглэхээр болсон бол зөвхөн шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлалд шилжүүлэхээр заасан Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн зохицуулалтыг өөрчлөх замаар шүүх дэх хэрэг, маргаанд Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалыг хэрэглэх, ингэснээр иргэний хэргийн шүүхийн ачааллыг бууруулах боломжийг бүрдүүлсэн байна.

Хуулийн төслийн 27.2-т салбар болон Дагнасан танхимын дэргэд эвлэрүүлэн зуучлал ажиллуулж болох тухай заасан боловч төслийн 27.4, 27.5, 27.6 дахь заалтуудад зөвхөн Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын тухай заасан тул тэдгээр заалтууд салбар, Дагнасан танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалд хамаарахгүй гэж ойлгогдохоор болсон байна. Энэ нь салбар болон Дагнасан танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын хувьд хуулийн төслийн зорилгыг хэрэгжүүлэхэд саад болох талтай байна.

Хамтын удирдлага бүхий төрийн байгууллагуудын удирдлагын бүрэлдэхүүнд төлөөлөл оролцуулах зорилгын хүрээнд Төслийн 9.1.3 дахь заалт болон хуулийн төсөлтэй цуг нэмэлт, өөрчлөлт орох бусад хуулийн төслүүдийн холбогдох заалтуудын үр нөлөөг үнэлж, дараах дүгнэлтэд хүрлээ.

Хөрөнгө оруулалтын тухай хууль, Харилцаа холбооны тухай хууль, Статистикийн тухай хууль, Гаалийн тариф, гаалийн татварын тухай хууль, Татварын ерөнхий хууль, Төсвийн тухай хууль, Ирээдүйн өв сангийн тухай хууль, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хууль, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль, Чөлөөт

бүсийн тухай хуулиудад тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар Хөрөнгө оруулагчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах чиглэлээр дэмжлэг, үйлчилгээ үзүүлэх асуудлаар дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус зөвлөл; Харилцаа холбооны зохицуулах хороо; Үндэсний статистикийн хорооны дэргэдэх зөвлөл; Гаалийн тарифийн орон тооны бус зөвлөл; Татварын маргаан таслах зөвлөл; Ерөнхий сайдын дэргэдэх Төсөв, санхүү, эдийн засгийн үндэсний зөвлөл; Ирээдүйн өв сангийн хяналтын зөвлөл; Боловсролын зээлийн сан, Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх сан, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан, Хөдөө аж ахуйг дэмжих сангийн хөрөнгөөр санхүүжүүлэх төсөл, арга хэмжээг сонгон шалгаруулах хороо, төслийн удирдах хороо, хяналтын хороо; Тендерийн үнэлгээний хороо; Чөлөөт бүс дэх Хөрөнгө оруулагчдын зөвлөлд Үндэсний танхимын төлөөлөл орохоор төсөл боловсруулсан нь хуулийн төслийн 9.1.3 дахь заалтын зорилгыг хангаж байна.

Дээрх хуулийн төслүүдийг боловсруулахгүйгээр хуулийн төслийн 9.1.3 дахь заалт нь дангаар хуулийн төслийн зорилгыг хангаж чадахгүй гэж дүгнэлээ.

Дээрх хуулийн төслүүдэд хөрөнгө оруулагчдийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоодын төлөөлөл, төрийн бус байгууллагын төлөөлөл, ажил олгогчдийн төлөөллийг оролцуулна гэх зэргээр хувийн хэвшийн төлөөллийг оролцуулах агуулга бүхий заалтууд байх бөгөөд Үндэсний танхим нь тус байгууллагуудыг бүрэн төлөөлж чадна гэж дүгнэлээ. Ялангуяа ашгийн төлөөх хуулийн этгээдүүд Үндэсний танхимд заавал гишүүнчлэлтэй байх хуулийн төсөл батлагдах нөхцөлд Үндэсний танхим нь хөрөнгө оруулагч, ажил олгогчдийг улсын хэмжээнд төлөөлж чадах цор ганц байгууллага гэж хүлээн зөвшөөрөгдөхөөр байна.

Санхүүгийн зохицуулах хороо, Хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн гурван талт Үндэсний хороо зэрэг хамтын удирдлага бүхий байгууллагад Үндэсний танхимаас төлөөлөл оролцуулах тухай хуулийн төсөл боловсруулаагүй, энэ талаар авч үзээгүй байна.

Хуулийн төслийн харилцан уялдаатай байдал шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг бүхэлд нь шалгаж үзээд, дараах дүгнэлтэд хүрлээ.
--

Хуулийн төсөл нь хуулийн төслийн зорилтод хамааралгүй зохицуулалт агуулаагүй. Хуулийн төсөлд Үндэсний танхим нь төрийн бус байгууллагын статустай байх тухай заагаагүй тул Төрийн бус байгууллагын тухай хууль нь энэхүү харилцаанд хамаарахгүй хууль байна. Хуулийн төслийн 5.7 болон 5.8 дахь заалтууд хоорондоо зөрчилдөж байна. Тодруулбал, ашгийн төлөөх хуулийн этгээд нь улсын бүртгэлд бүртгэгдсэнээр эсвэл Үндэсний танхимд бүртгэгдэж, гишүүнээр элссэнээр гишүүний эрх эдэлж, үүрэг хүлээх эсэх нь тодорхой бус, зөрчилдөөнтэй байна. Хуулийн төслийн 27.1-т аж ахуй эрхлэгчийн хооронд үүссэн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын дэмжлэгтэйгээр шийдвэрлүүлэх тухай заасан боловч хуулийн төслийн 27.3-т Үндэсний

танхимын гишүүд хоорондын маргаанд эвлэрүүлэн зуучлалыг ашиглах агуулгаар заасан нь зөрчилдөөнтэй байна.

Хуулийн төслийн 5.10-т заасны дагуу хувиараа аж ахуй эрхлэгч нь Үндэсний танхимын бус Дагнасан танхимын гишүүн байхаар заасан тул дагнасан танхимын гишүүн, хувиараа аж ахуй эрхлэгчид Үндэсний танхимын эвлэрүүлэн зуучлалыг ашиглах боломжгүй болсон байна. Хуулийн төслийн 27.2-т салбар болон дагнасан танхимын дэргэд эвлэрүүлэн зуучлагч ажиллаж болох тухай заасан боловч хуулийн төслийн 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлд зөвхөн Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын тухай зааж, салбар болон дагнасан танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалыг орхигдуулсан байна. Ингэснээр салбар болон дагнасан танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалд хуулийн дээрх заалтууд хамаарахгүй гэж ойлгогдохоор болсон байна. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар тус бүрт дагнасан танхим нэг байх талаар төслийн 5.4-т заасан боловч төслийн 18.2-т давхардуулан заасан.

Хуулийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан. Хуулийн төслийн 6.1-т Үндэсний танхимын зорилгыг илэрхийлэх бусад төсөөтэй үг, нэр томьёо хэрэглэх болон хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлд нэр баталгаажуулах, бүртгэхгүй байх тухай заасан боловч хуулийн төслийн 6.1 дэх заалттай зөрчилдсөн нэр бүхий одоогийн байдлаар бүртгэлтэй аж ахуйн нэгжүүдийг хэрхэн зохицуулах тухай хуулийн төсөлд заагаагүй байна. Үндэсний танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалын үйл ажиллагаанд Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль үйлчлэх тухай хуулийн төсөлд заагаагүй байна.

Хуулийн төсөл нь төрийн байгууллагын чиг үүргийг давхардуулан заах, шинээр албан татвар, хураамж, төлбөр бий болгох, аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой журам, зохицуулалт бий болгох, авлига, хүнд суртлыг бий болгох, хүний эрх, жендерийн эрх тэгш байдлыг зөрчих, шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгох зэрэг сөрөг үр дагавар бүхий зохицуулалт агуулаагүй байна. Хуулийн төсөл нь шударга өрсөлдөөнийг дэмжих, авлига, хүнд суртлыг багасгах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх зохицуулалттай нийцтэй зохицуулалтууд агуулсан байна. Хуулийн төсөлд тусгагдсан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн нөхцөлд хүлээлгэх хариуцлагын тухай тодорхой тусгаж чадаагүй байна.

ТАВ.ЗӨВЛӨМЖ

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар тус бүрээр Дагнасан танхимыг хөгжүүлэх, аж ахуй эрхлэгчдийн нэг шийдэл, шийдвэрт хүрэх байдлыг хангах зорилгын хүрээнд хуулийн төслийн 5.4, 5.7, 13.2, 18.1, 18.2 дахь заалтуудтай холбоотой зөвлөмж.

1. Хуулийн төслийн 18.1-д заасан 50-иас доошгүй аж ахуй эрхлэгч нэгдсэн нөхцөлд дагнасан танхим байгуулах тухай босгыг бууруулах эсвэл 50 хүрэхгүй оролцогч, аж ахуй эрхлэгчтэй бизнесийн салбарын хувьд дагнасан танхим байгуулах боломжийг бий болгох зохицуулалтыг хийх нь зүйтэй гэж үзлээ.

Үндэсний танхим нь бие даасан, хараат бус байдлаар үйл ажиллагаа явуулах санхүүгийн боломж бий болгох зорилгын хүрээнд төслийн 4.1.2, 14.5.12, 14.5.13, 15.2, 15.5 дахь заалтууд болон 31 дүгээр зүйлтэй холбоотой зөвлөмж.

1. Хуулийн төслийн 4.1.2 дахь заалтыг Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь төрийн байгууллага, албан тушаалтан, улс төрийн нам, эвсэл болон бусад этгээдээс бие даасан, хараат бус байх агуулгаар өөрчлөх;
2. Үндэсний танхимын Ерөнхийлөгчид тавигдах шаардлагад улс төрийн нам, эвслийн гишүүн бус байх эсвэл нэр дэвшсэн үеэс эхлэн гишүүнчлэлээс татгалзах тухай нэмж тусгах;
3. Үндэсний танхимын Ерөнхийлөгч нь төрийн албанд томилогдсон, улс төрийн нам, эвслийн гишүүн болсон нөхцөлд түүнийг огцруулах тухай зохицуулалтыг нэмж тусгах;
4. Үндэсний танхимын Гүйцэтгэх захиралд мөн адил Танхимын бие даасан, хараат бус байдлыг хангахтай холбоотой шаардлагыг хуульчлах;
5. Хуулийн төслийн 31.1-т Үндэсний танхимын Ерөнхийлөгч, Гүйцэтгэх захирлыг нэмж заах буюу тэдгээрт улс төрийн нам, эвсэл, нэр дэвшигчийг дэмжсэн, эсэргүүцсэн аливаа үйл ажиллагаа явуулахыг хориглох;
6. Хуулийн төслийн 31.1 дэх заалт зөрчигдсэн нөхцөлд хүлээлгэх хариуцлагыг тодорхой болгох нь зүйтэй гэж үзлээ.

Үндэсний танхимын гишүүн байгууллагууд хооронд үүссэн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын тусламжтайгаар шийдвэрлэх, бизнесийн эрх зүйн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын журмаар шийдвэрлэх мэргэшсэн эвлэрүүлэн зуучлагчид бий болгох зорилгын хүрээнд хуулийн төслийн 27 дугаар зүйлийг бүхэлд нь болон Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлтэй холбоотой зөвлөмж.

1. Хуулийн төслийн 27.3, 27.4, 27.5, 27.6 дахь заалтууд, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлд салбар болон Дагнасан танхимын дэргэдэх эвлэрүүлэн зуучлалыг нэмж тусгах;
2. Хуулийн төслийн 27.1-д аж ахуй эрхлэгч болон түүний хэрэглэгч, үйлчлүүлэгчийн хооронд гарсан маргаанд эвлэрүүлэн зуучлалыг хэрэглэх тухай агуулгыг нэмж тусгах;
3. Хуулийн төслийн 27.3-т Үндэсний танхимын гишүүд маргаанаа эвлэрүүлэн зуучлалын журмаар шийдвэрлүүлэхээр тусгасныг “хуулийн төслийн 27.1-д заасан маргалдагч талууд” болгож өөрчлөх буюу эвлэрүүлэн зуучлалын талуудыг зөвхөн Үндэсний танхимын гишүүнээр хязгаарлахгүй байх;
4. “Үндэсний танхимын эвлэрүүлэн зуучлалын үйл ажиллагаатай холбоотой энэ хуульд заагаагүй бусад асуудал Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулиар зохицуулагдах” агуулгаар хуулийн төслийн 27.7 дахь заалтыг нэмэх нь зүйтэй гэж үзлээ.

Хамтын удирдлага бүхий төрийн байгууллагуудын удирдлагын бүрэлдэхүүнд төлөөлөл оролцуулах зорилгын хүрээнд Төслийн 9.1.3 дахь заалт болон хуулийн төсөлтэй цуг нэмэлт, өөрчлөлт орох бусад хуулийн төслүүдийн холбогдох заалтуудтай холбоотой зөвлөмж.

1. Санхүүгийн зохицуулах хороо болон Хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн гурван талт Үндэсний хороо зэрэг бусад хамтын удирдлага бүхий байгууллагад Үндэсний танхимын төлөөлөл оруулах боломж, зохицуулалтын тухай судлах нь зүйтэй гэж үзлээ.

Хуулийн төслийн харилцан уялдаатай байдал шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг бүхэлд нь шалгаж үзсэнтэй холбоотой зөвлөмж.

1. Хуулийн төслийн 2.1 дэх заалтаас “Төрийн бус байгууллагын тухай хууль” гэснийг хасах;
2. Хуулийн төслийн 5.7 болон 5.8 дахь заалтууд хоорондын зөрчилтэй байх тул зөрчилгүй болгож өөрчлөх буюу хуулийн төслийн 5.7-д заасан ашгийн төлөөх хуулийн этгээдүүд нь хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлд бүртгэгдсэнээр Үндэсний танхимын гишүүний эрх эдэлж, үүрэг хүлээх тухай тодорхой тусгах;
3. Хуулийн төслийн 18.2 дахь заалт нь төслийн 5.4 дэх заалттай давхардсан байх тул хасах;
4. Хуулийн төслийн 6.1 дэх заалтыг зөрчсөн нэр бүхий одоогийн аж ахуйн нэгжүүдийг хэрхэн тухай тодорхой зохицуулалт тусгах;
5. Хуулийн төсөлд тусгагдсан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн нөхцөлд хүлээлгэх хариуцлагын тухай тодорхой тусгах;
6. Хуулийн төслийн 25.4 дэх заалтад “18.1” гэж заасан нь тус заалтаар зохицуулсан харилцаатай хамааралгүй байх тул хасах, эсвэл зөвтгөж засах нь зүйтэй байна.